

Matička ambivalence

KOMU ZAPÁLIT ASPOŇ MALOU SVÍČKU

Na to, jak důležitý fenomén označuje, je slovo „ambivalence“ (Ambivalenz) velmi mladé a knižní, vymyslel a zavedl je v roce 1910 úspěšný švýcarský psychiatr Eugen Bleuler, Jungův učitel a autor řady klíčových psychiatrických pojmů, mimo jiné výrazu „schizofrenie“. Právě pro ni měl výskyt ambivalentních myšlenek, prohlášení i konání za typické. Etymologie slova je latinská z ambo – oba a valere – platiti; a v praxi znamená, že dotyčná osoba pociťuje k téže věci zároveň protichůdné city, řekněme, že někoho souběžně miluje i nenávidí a tím se dostává do vnitřního napětí a podivností v jednání. Časem se ukázalo, že jakkoli u schizofreniků bývají ambivalence proti průměru populace obzvláště „masité“ vyvinuty, jde o cosi všeobecně lidského, ba se dá říci, že v typickém případě je náš vztah k čemukoli a komukoli aspoň lehce ambivalentní. Dobře je to vidět zejména v jednání malých dětí, které mají dosud jen malou sebekontrolu a seberefexi. Maminku láskyplně pusinkují, ale když se protiví jejich záměrům, neváhají jí zlobně plácát či jí udělat zuřivě-zoufalou scénu. Podobně milují a hýčkájí oblíbená zvířátka, ale občas mají tendenci jim ubližovat.

Není to specifikum malých dětí: i vztah rodičů k dětem je sice v typickém případě v globále láskyplný, ale je v něm jako slabý protiproud přítomno i týrán, nevědomě maskované před sebou samými jako „vedení k dobrému“ – to je v podstatě typický stav věci a není nutno se nad tím sebezpytně hroutit, pokud tento náznak v sobě objevíme. Děti jsou na to evolučně adaptované, ba snesou od rodičů za určitých okolností neuvěřitelně špatné zacházení – ty, které od nich v paleolitu utekly, byly totiž v podstatě mrtvé už v ten moment, s rodiči, ať už sebehoršími, měly aspoň jakous takous šanci přežít. Každý silný mezilidský vztah má určité rysy ambivalence, tu silnější, tu slabší: láska je cosi jako buchticka nadívaná blínem či pocukrovaná arzenikem („láska nehněvaná není milovaná“, jak praví píseň Karla Vacka). I náboženský život mnoha archaických národů měl výrazně ambivalentní rysy, pokud jejich modla nesplnila očekávaná přání, mohla se dočkat i svržení z podesty, poplívání či pošlapání.

STANISLAV KOMÁREK
biolog a esejista

**KAŽDÝ SILNÝ
MEZILIDSKÝ VZTAH
MÁ URČITÉ RYSY
AMBIVALENCE, TU
SILNĚJŠÍ, TU SLABŠÍ:
LÁSKA JE COSI
JAKO BUCHTIČKA
NADÍVANÁ BLÍNEM
ČI POCUKROVANÁ
ARZENIKEM.**

Zcela neuvěřitelně ambivalentní byl svět vídeňských ministeriálních úřadů, v němž jsem po léta působil. Nebylo výjimkou slyšet něčí hodnocení ze strany spoluúředníků takového typu „Je to stará svině, ale je vlastně velmi roztomilý“. Bylo pak možné se skupinou svých přátel nepřátel ze stejného oddělení chodit na mladé víno do Grinzingu a tam nechat registry ambivalencí rozehrát naplno. Zbývalo by už jen někomu z kolegů opatrně přidávat jed do kafe, ale ne příliš, aby nám vydržel, zároveň ho za zády strašlivě pomlouvát, ale opravdově se o něj bát a pečovat, kdyby nám ruka s utrejchem příliš ujela, a v posledku pro něj hořce plakat. Bylo zajisté ulehčující toto prostředí vyměnit za méně ambivalentní prostředí univerzitní, ať tamní, nebo české. Obecně ambivalence rostou ve starých, „ustátých“ společnostech i starých, ustátých vztazích. Jeden „rostlý“ lidový výraz pro ně němčina opravdu má, a sice „Hassliebe“, cosi, co v češtině nemá pěkný ekvivalent, něco jako „láskonenávisť“. Obecně je v praxi málo slov, která zahrnují obě strany polárního páru protikladů, k nimž máme vždy různý intelektový i citový poměr: slovo „psychosomatický“ je novodobé, stejně jako „bankovní operace“, zahrnující ukládání na konta i vybírání z nich, což bývá provázeno dost protichůdnými pocity. Řada slov, zejména v starých jazycích, znamenala věc i její opak, například latinské „altus“ (vysoký i hluboký), řecké „farmakon“ (lék i jed) či anglické „apparent“ (zjevný i domnělý) – tímto fenoménem, s ambivalencemi úzce souvisejícím, se zabýval už Sigmund Freud, shodou okolností také ve své práci z roku 1910. O tom, že lidská usilování mají tendence v posledku dospět do pravého opaku toho, o co bylo usilováno, jsem tu před časem psal v eseji o enantiodromii (viz *Odřítaného chleba největší krajíc*, *Echo* č. 24/2022 – pozn. red.).

Dá se říci, že duševní vývoj jedince spočívá v překonávání ambivalencí, ne v tom smyslu, že se „odvrácená“ strana dotyčného předmětu nevidí, ale když si ji dobře uvědomujeme, ale to nám „generální linii“ neruší a „nepřeklapáváme“ do opaku. (Opačným případem je náhlé zamilování do našich vlast-

ních projekcí na někoho druhého – když je, v lepším případě za půl roku, v horším už druhého dne zrána, tzv. „stáhneme“, zůstanou nám oči pro pláč a otázka, kam jsme je to tehdy vlastně dali.) Držíme-li řeč na svatbě, ví sice mluvčí a v lepším případě i ženich s nevěstou, že šedesát procent manželství se rozpadá, a i když se nerozpadnou, mohou se změnit v peklo, že mnoho párů je potenciálně neplodných, ale i když se rozmnožovací proces zdaří, mohou nezvedené děti v tom pekle ještě přitopit, ba staré rodiče i zabít, ale je vhodné tuto část pravdy vynechat (pravda sestává ze dvou komplementárních polopravd jako přímka ze dvou polopřímek, ale to by byla samostatná kapitola). Též v nepřátelských kampaních se jaksi automaticky sympatičtější rysy našich protivníků vynechávají, jak už zmíněno v článku *Nenávidím, nenávidíš, nenávidíme...* (viz č. 21/2023 – pozn. red.). Na komplexnějších lidech, krásným příkladem by byl třeba Carl Gustav Jung,

lze dohledat dost materiálů na nejrůznější typy životopisů, od hagiograficky obdivných po jedovatě nenávislné. Ještě lehčí je to u celých národů, zejména na těch velkých – zdůrazníme-li více Goetha, či více Goebbelse, začne se německý intelektuální svět jevit výrazně jinak.

My lidé ovšem toužíme po jednoznačnosti a přehlednosti, ve vnějším světě i v našem vnitřním. To se nám pohříchu daří jen špatně, a čím je náš obraz světa ostřejší, tím víc se blíží nerealistické karikatuře, která nás nakonec při praktickém použití zradí. Přesto nás ambivalence, zejména ty nezpracované, tíží a někdy si je ani neuvědomujeme. Pro ty, kteří jimi obzvláště trpí a trápí tím sebe i jiné, by mohl být patronem svatý Ambivalentýn (bohatý Říman z 3. stol. po Kr., velmi zbožný a zároveň velmi bezbožný, v posledku zajat žoldnéři a předhozen v aréně lvům – radost z toho měl i neměl). Vy, kdo se tím cítíte osloveni, mu zapalte aspoň malou svíčku. ■

Malé děti maminku láskyplně pusinkují, ale když se protiví jejich záměrům, neváhají jí zlobně plácát či jí udělat zuřivě-zoufalou scénu.

Foto: Profimedia.cz

